

НА ОБОЧИНУ ЖИТТЯ

У центрі міста Радивилова, при майдані Незалежності, у повоєнні роки (аж до 2004-го) стояв двоповерховий будинок, колишній адмінкорпус райспоживспілки. Тепер його перебудовують під триповерховий комплекс приватні власники. З цієї будівлею пов'язані легенди: про те, як жили тут колись чехи, як їх потім вивезли у "віддалені краї".

У протоколі Червоноармійського райвиконкому, № 21 від 5 серпня 1940 р., за підписами голови райвиконкому Завадського і секретаря Тимофєєва, зафіксовано розгляд такого питання: "8. Лист облвиконкому № 2338 про націоналізацію будинків". У своїй доповіді секретар райвиконкому, зокрема, зазначив "Градець Володимир Іванович – власник ковбасної фабрики, мав найманих 3 робітників, власник 2-поверхового будинку, не викінченого, вартістю 25000 крб., адміністративно висланий".

Нинішній розвиток підприємництва дає достатнє уявлення, що могла являти собою "фабрика", на якій працюють лише троє робітників. То могло бути, ймовірно, невеличке ковбасне виробництво (в комірчині), адже техніка ще не дозволяла забезпечити високий рівень механізації. До того ж переробка м'яса, судячи з усього, виникла не як виклик більшовицькій владі, котра заперечувала право на приватне підприємництво, а існувала з часу Польщі. І все одно – "експлуататор"...

Справжня причина, очевидно, була не в цьому: надто вже сподобався піклувальникам про всенародне щастя майже вивершений добротний двоповерховий дім у центрі містечка. А для того, щоб надати націоналізації вагоміших мотивів, можна було приписати Градецю будь-що, власне, з цього й починалося – сім'ю виселяли за постановою Ради народних комісарів СРСР від 5 грудня 1939 року як "сім'ю співробітника польської поліції". Співробітничав Градець із нею чи ні – хтозна, адже таких фактів у документах на його сім'ю не подано.

А карали, як-не-як, не тільки його: на Урал без жодних засобів до існування були вивезені дружина, щойно народжена дочка Валентина, 4-річний син та похилого віку батьки. Вони-то в чому завинили?

У документах записували то "Градець" (без знака м'якшення), то "Градіць", то "Градець" – поспіх розправи не залишав часу уточнювати прізвище. На такі "дрібниці" не зважали.

Головне було – відібрати й поділити майно.

Ось іще витяг із протоколу засідання райвиконкому (від 15.06.40 р.): "Слухали: 27. Заяву райспоживспілки про закріплення новозбудованого будинку кол. Градеца, великого власника. Постановили: 1. Закріпити новозбудований будинок кол. Градеца за райспоживспілкою. 2. Запропонувати: райспоживспілці до кінця року закінчити будівництво. 3. Присити облвиконком затвердити. Голова райвиконкому Завадський. За секретаря Васильєва". Що означає оте "кол.", точно не знаю. Мабуть, "колишнього", але так можна було говорити про будинок – "колишній будинок Градеца", а не про людину. Чи, може, Градець свідомо хотіли вже віднести до "колишніх" на цьому світі? Тим паче, названо його "великим власником", а утверджувана класова ідеологія вбачала в таких людях тільки ворогів трудового народу. Між тим залишений опис майна зовсім не вражає: хата під бляхою (очевидно, ота недобудована), два дерев'яних хліви і корова. "Фабрики" навіть не згадано.

І за це з немовлям на руках – у товарний вагон, три тижні напівголодного животіння в дорозі. А потім – скніти в землянці, домерзати в холоди, хворіти від простуд та недоїдання. Володимира Градеця ще до виселення було розлучено із сім'єю – його відправили на шахти Караганди. Дружина все намагалася з'ясувати долю чоловіка, але довідалася про нього лише в 1942 році. І поїхала з дітьми в це казахське місто, до 1946 року ділила арештантську долю. Злигодні позначилися на здоров'ї малолітнього сина Всеволода – його розбив параліч, на все життя він став інвалідом. Заслання передчасно звело в могилу батьків Володимира – Катерина померла після повернення в Радивилів, Іван скінчив життя невдовзі після переїзду в Чехію (сім'я виїхала в 1947 році).

Ось про таку драматичну сторінку історії нагадувала ця будівля в райцентрі, із змінами обрисів якої все далі в небуття відступає трагедія звичайної родини Градеців.

Володимир ЯЩУК.